

ความหลากหลายของชนิดปลาเศรษฐกิจ และการทำกิจกรรมประมงบริเวณหนองหาร จังหวัดสกลนคร*

Species diversity of economic fishes and fisheries activity in Nong Han, Sakon Nakhon Province

สาวิกา กัลปพฤกษ์**

สิทธิ กุหลาบทอง***

ญาณนันท์ สุนทรกิจ***

บทคัดย่อ

ความหลากหลายชนิดพันธุ์ของปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหาร จังหวัดสกลนคร จากการเก็บตัวอย่างปลาจากชาวประมงในพื้นที่ศึกษา และตลาดรับซื้อสัตว์น้ำในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร พบพรรณปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น 15 วงศ์ 44 ชนิด โดยมีปลาในวงศ์ Cyprinidae เป็นวงศ์เด่น รองลงมาเป็นวงศ์ Bagridae ในการศึกษาครั้งนี้พบปลา 1 ชนิดที่มีสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญคุกคาม คือปลาเค้า (*Wallago attu*) และพบปลาต่างถิ่นทั้งสิ้น 6 ชนิด ในด้านการทำประมงพบว่าชาวประมงส่วนใหญ่ทำประมงตลอดทั้งปี แต่จะทำประมงมากที่สุดในช่วงฤดูร้อน เครื่องมือประมงหลัก ได้แก่ ลอบ ข่ายลอย และแห ตามลำดับ โดยเฉลี่ยชาวประมงในพื้นที่ศึกษาจะมีรายได้ 10,000 – 15,000 บาทต่อเดือน

คำสำคัญ: การทำประมง ปลาเศรษฐกิจ หนองหาร จังหวัดสกลนคร

Abstract

The species diversity of economic fishes in Nong Han, Sakon Nakhon Province was studied. These studied was collected the specimens from local fishermen and local fish market in Muang District, Sakron Nakhon Province. The 15 families and 44 species of economic fishes were found. Family Cyprinidae is a prominent group of species number, inferior to family Bagridae. In this study, we found Black sheat catfish (*Wallago attu*) a near threatened fish and 6 alien species in Nong Han. In fisheries, most fishermen work all year round but, peak in summer. The majority of the fishing gear were Fish trap, gill net and fishnet respectively. Average income of fishermen is about 10,000 – 15,000 baht per month.

Key words: fisheries, economic fishes, Nong Han, Sakon Nakhon Province

* การศึกษาครั้งนี้ เป็นการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลของพรรณปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหาร จังหวัดสกลนคร เพื่อประโยชน์ด้านการจัดการทรัพยากรปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหาร อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

** สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์น้ำ คณะสัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัย ศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี 76120

*** สาขาประมง คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรี อำเภอ เขาคิชฌกูฏ จ. จันทบุรี 22210

บทนำ

หนองหารเป็นแหล่งน้ำนึ่งธรรมชาติที่ใหญ่เป็นอันดับหนึ่งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศไทย รองจากบึงบอระเพ็ด หนองหารตั้งอยู่ในอำเภอเมือง และอำเภอโพธิ์นาแก้ว จังหวัดสกลนคร มีลักษณะเหมือนทะเลสาบกึ่งปิดลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นแอ่งล้อมรอบด้วยที่ราบสูง พื้นที่ผิวน้ำประมาณ 46,000 ไร่ หรือ 73.6 ตารางกิโลเมตร และมีพื้นที่ทั้งหมด 77,000 ไร่ หรือ 123 ตารางกิโลเมตร ระดับความลึกเฉลี่ย 2.0 – 2.5 เมตร มีน้ำขังตลอดทั้งปี มีลำน้ำที่เกิดจากเทือกเขาพูพาน และเนินสูงโดยรอบ 13 สาย ที่ไหลลงสู่หนองหาร โดยมีลำน้ำพุงเป็นแหล่งต้นน้ำสายหลัก ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่ลุ่มน้ำหนองหารทั้งหมด ทางทิศใต้มีลำน้ำก่ำที่ทำหน้าที่ในการระบายน้ำออกจากพื้นที่หนองหาร แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม (ณัฐกานต์, 2549; จุฬาลักษณ์, 2551; ประมุข และคณะ, 2554) ปัจจุบันหนองหารเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญต่อการเกษตร ปศุสัตว์ การผลิตน้ำประปาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อำเภอ จังหวัดสกลนคร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และยังเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (จุฬาลักษณ์, 2551; ราชิต และเมธี, 2557) และทำการประมงที่สำคัญของจังหวัดสกลนครอย่างมากโดยจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าในพื้นที่หนองหารมีครัวเรือนที่ยึดอาชีพทำประมงเป็นอาชีพหลักกว่า 80 ครัวเรือน สอดคล้องกับการรายงานของสุมนา และคณะ (2543) ที่รายงานว่า ผลผลิตสัตว์น้ำที่จับได้จากในหนองหารมีจำหน่ายทั้งปี โดยเฉลี่ยมีผลผลิตประมาณวันละ 600 กิโลกรัม

จากผลการสำรวจในเอกสารทางวิชาการ พบทรัพยากรปลาของแหล่งน้ำจืดของประเทศไทยประมาณ 700 ชนิด ที่มีการเก็บรวบรวมตัวอย่างไว้ในพิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ (ชวลิต และคณะ, 2540) และเนื่องจากคนไทยมีนิสัยในการรับประทานสัตว์น้ำเกือบทุกชนิดที่จับได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าสัตว์น้ำหลากหลายชนิด มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ (ทศพร, 2553; Kulabtong, 2012) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อสิ่งแวดล้อมของแหล่งน้ำและรูปแบบการใช้ประโยชน์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากส่งผลให้ทรัพยากรประมงหลายชนิดอาจเปลี่ยนแปลง หรือสูญหายไปจากแหล่งน้ำนั้นๆแล้ว ดังนั้นการสำรวจและจัดทำบันทึกข้อมูลของทรัพยากรปลาอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งน้ำนึ่งขนาดใหญ่ที่สำคัญระดับประเทศอย่างหนองหาร

ดังนั้นการศึกษาหลากหลายชนิดพันธุ์ของปลาเศรษฐกิจ และกิจกรรมการทำประมงที่พบในพื้นที่หนองหาร ในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ของปลาเศรษฐกิจในระบบนิเวศแหล่งน้ำนิ่งขนาดใหญ่ อันจะเป็นแนวทางไปสู่การประยุกต์ใช้ทรัพยากรปลาในพื้นที่หนองหารอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การดำเนินการวิจัย

สำรวจเก็บพรรณปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหาร จังหวัดสกลนคร หนองหาร จังหวัดสกลนคร ตั้งอยู่ที่พิกัด $17^{\circ} 12' N, 104^{\circ} 11' E$ (ภาพที่ 1 - 2) โดยเก็บตัวอย่างปลาเศรษฐกิจจากชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ศึกษา และเก็บตัวอย่างจากตลาดรับซื้อสัตว์น้ำในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งสัตว์น้ำเกือบทั้งหมดมาจากแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่หนองหาร (ภาพที่ 2) รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชาวประมงท้องถิ่น จำนวน 10 ราย และแม่ค้าในตลาดรับซื้อสัตว์น้ำ จำนวน 5 ราย ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทำประมง และรายได้ของชาวประมงในพื้นที่ โดยทำการเก็บตัวอย่างในเดือนมีนาคม 2556 เพื่อเป็นตัวแทนของฤดูแล้ง และเดือนสิงหาคม 2556 เพื่อเป็นตัวแทนของฤดูฝน

เก็บรักษาตัวอย่างปลาทั้งหมดในสารละลายฟอร์มาลินเข้มข้น 10 เปอร์เซ็นต์ หลังจากนั้นนำตัวอย่างมาจำแนกชนิดตามหลักอนุกรมวิธานโดยใช้เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยจะยึดตามลักษณะทางสัณฐานวิทยาเป็นสำคัญ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายชนิดพันธุ์ และการใช้ประโยชน์ของปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหาร จังหวัดสกลนคร โดยการจัดลำดับทางอนุกรมวิธานจะยึดตามหลักของ Nelson (2006)

ผลและวิจารณ์ผลการวิจัย

ความหลากหลายชนิดพันธุ์ของปลาเศรษฐกิจ

จากผลการสำรวจพรรณปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหารในเดือนมีนาคม 2556 และสิงหาคม 2556 พบพรรณปลาทั้งสิ้น 44 ชนิด 15 วงศ์ (ตารางที่ 1) โดยมีวงศ์ Cyprinidae เป็นวงศ์เด่นที่จำนวนชนิดมากที่สุดคือ 18 ชนิด ได้แก่ ปลาตะเพียนขาว (*Barbonymus gonionotus*) ปลาตะเพียนทราย (*Puntius brevis*) ปลาสร้อยขาว (*Cirrhinus siamensis*) ปลาสร้อยปีกแดง (*Cirrhinus jullieni*) ปลาแกง (*Cirrhinus molitorella*) ปลาสร้อยนกเขา (*Osteochilus hasselti*) ปลาตะพาก (*Hypsibarbus* sp.) และปลากรวมัง (*Puntioplites proctozyron*) เป็นต้น รองลงมาเป็นวงศ์ Bagridae มีจำนวนชนิดทั้งหมด 4 ชนิด ได้แก่ ปลาเขยงข้างลาย (*Mystus mysticetus*) ปลากดเหลือง (*Hemibagrus nemurus*) ปลากดดำ (*Hemibagrus wyckii*) และปลากดคัง (*Hemibagrus wyckioides*) ส่วนวงศ์ Notopteridae Clupeidae Siluridae Clariidae Pangasiidae Synbranchidae Mastacembelidae Nandidae Cichlidae Eleotridae Belontiidae Anabantidae และ Channidae พบวงศ์ละ 1 - 3 ชนิด สอดคล้องกับผลการศึกษาชนิดพรรณปลาในพื้นที่หนองหาร จังหวัดสกลนครของ Doydee (2011) ภูวดล และคณะ (มป.ป.) สันทนา และคณะ (2546) สมศักดิ์ และคณะ (2557)

พบการแพร่กระจายของพรรณปลาเศรษฐกิจที่เป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในพื้นที่หนองหารจำนวนทั้งสิ้น 6 ชนิด ได้แก่ ปลาอีสกเทศ (*Labeo rohita*) ปลาไน (*Cyprinus carpio*) ปลาเฉา (*Ctenopharyngodon idella*) ปลาชัง (*Hypophthalmichthys nobilis*) ปลาลิ้น (*Hypophthalmichthys molitrix*) และปลานิล

(*Oreochromis niloticus*) ซึ่งพรรณปลาทั้ง 6 ชนิดนี้เป็นพรรณปลาที่นำเข้ามาในประเทศไทยเพื่อการเพาะเลี้ยงเชิงพาณิชย์ทั้งสิ้น สอดคล้องกับการรายงานของ สมศักดิ์ และคณะ (2557) ที่ศึกษาโครงสร้างประชาคมปลาในหนองหารจังหวัดสกลนคร พบว่ากรมประมงได้ปล่อยปลาต่างถิ่นชนิดไม่รุกราน โดยอย่างยิ่งปลานิล และปลายี่สกเทศ ลงในพื้นที่หนองหารอย่างต่อเนื่องเกือบทุกปีเพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ และการทำประมงในพื้นที่ แต่การศึกษาผลกระทบของพันธุ์ปลาต่างถิ่นในพื้นที่หนองหารยังไม่มีกรายงานที่ชัดเจนถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น แต่หากพิจารณาถึงลักษณะนิสัยการกินอาหารของปลาต่างถิ่นทั้ง 6 ชนิดดังกล่าวจะพบว่า พรรณปลาทั้งหมดเป็นกลุ่มปลาที่กินพืชเป็นอาหารหลัก (herbivorous) และขยายพันธุ์ได้ดีในแหล่งน้ำนิ่ง ดังนั้นลักษณะทางนิเวศวิทยาของแหล่งน้ำในพื้นที่หนองหาร ซึ่งมีลักษณะเป็นบึงน้ำขังขนาดใหญ่ และมีปริมาณพืชน้ำขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นทั้งกลุ่มพืชชายน้ำ เช่น หญ้าไซ (*Leersia hexandra*) กลุ่มพืชใล้น้ำ เช่น บัวสาย (*Nymphaea pubescens*) กลุ่มพืชลอยน้ำ เช่น จอก (*Lasia spinosa*) และกลุ่มพืชใต้น้ำ เช่น สาหร่ายข้าวเหนียว (*Utricularia* sp.) เป็นต้น จึงเป็นแหล่งอาศัยและแพร่พันธุ์อย่างดีของปลาต่างถิ่นทั้ง 6 ชนิดดังกล่าว โดยปลาต่างถิ่นเหล่านี้สามารถพบได้ทั่วไปในพื้นที่หนองหาร และเป็นปลาเศรษฐกิจที่ชาวประมงในพื้นที่นำมาจำหน่ายได้ตลอดทั้งปี

จากการศึกษาพบว่า มีพรรณปลาท้องถิ่นของกลุ่มน้ำโขงอย่างน้อย 2 ชนิด ที่หน่วยงานประมงในพื้นที่เพาะพันธุ์และปล่อยลงในพื้นที่หนองหาร ได้แก่ ปลาบึก (*Pangasianodon gigas*) และปลาสาวย (*Pangasius hypophthalmus*) เพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ และการประมง

จากการตรวจสอบสถานภาพของสัตว์น้ำในพื้นที่ศึกษากับฐานข้อมูลชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามในประเทศไทย (Thailand red data) ของ Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning (ONEP), Thailand พบว่า มีพรรณปลา 1 ชนิด ที่มีสถานภาพมีแนวโน้มใกล้ถูกคุกคาม (near threatened) คือ ปลาเค้า (*Wallago attu*) ซึ่งปัจจุบันยังเป็นทรัพยากรที่ถูกทำการประมงเป็นปริมาณมาก เพราะเป็นปลาขนาดใหญ่ (ขนาดที่พบส่วนใหญ่ในตลาดรับซื้อสัตว์น้ำจะมีน้ำหนักต่อ 1 ตัว มากกว่า 1 กก. ขึ้นไป) สอดคล้องกับการรายงานของ สาวิกา และสิทธิ (2556) และยังเป็นพรรณปลาที่มีราคาแพงที่สุดที่พบในพื้นที่หนองหารอีกด้วย ซึ่งหากไม่มีมาตรการในการบริหารจัดการอย่างจริงจังจึงอาจส่งผลกระทบต่อจำนวนประชากรของปลาเค้าในอนาคตได้

ตารางที่ 1 บัญชีรายชื่อพรรณปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหาร จังหวัดสกลนคร

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	มี.ค. 56	ส.ค. 56
Notopteridae	<i>Chitala ornata</i>	ปลากราย	+	
	<i>Notopterus notopterus</i>	ปลาฉลาด	+	+
Clupeidae	<i>Clupeichthys aesarnensis</i>	ปลาชิวแก้ว		+
Cyprinidae	<i>Barbonymus gonionotus</i>	ปลาตะเพียนขาว	+	+
	<i>Puntius brevis</i>	ปลาตะเพียนทราย	+	+
	<i>Cirrhinus siamensis</i>	ปลาสร้อยขาว	+	+
	<i>Cirrhinus jullieni</i>	ปลาสร้อยปึกแดง		+
	<i>Cirrhinus molitorella</i>	ปลาแกง	+	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	มี.ค. 56	ส.ค. 56
	<i>Cirrhinus microlepis</i>	ปลานวลจันทร์		+
	<i>Labeo rohita</i>	ปลาอีสกเทศ	+	
	<i>Cyprinus carpio</i>	ปลาไน	+	+
	<i>Hampala dispar</i>	ปลากระสูบจุด	+	+
	<i>Ctenopharyngodon idella</i>	ปลาฉา	+	+
	<i>Hypophthalmichthys nobilis</i>	ปลาชิ่ง	+	+
	<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>	ปลาลิ้น	+	+
	<i>Cyclocheilichthys armatus</i>	ปลาไส้ตันตาขาว		+
	<i>Cyclocheilichthys apogon</i>	ปลาไส้ตันตาแดง	+	+
	<i>Osteochilus hasselti</i>	ปลาสร้อยนกเขา	+	+
	<i>Hypsibarbus</i> sp.	ปลาตะพาก		+
	<i>Puntioplites proctozysron</i>	ปลากระมัง	+	+
	<i>Albulichthys albuloides</i>	ปลาตะโกกหน้าสั้น	+	
Bagridae	<i>Mystus mysticetus</i>	ปลาแขยงข้างลาย	+	+
	<i>Hemibagrus nemurus</i>	ปลากดเหลือง	+	+
	<i>Hemibagrus wyckii</i>	ปลากดดำ		+
	<i>Hemibagrus wyckioides</i>	ปลากดคัง	+	+
Siluridae	<i>Ompok bimaculatus</i>	ปลาชะโอน	+	+
	<i>Wallago attu</i>	ปลาเค้า	+	
Clariidae	<i>Clarias batrachus</i>	ปลาดุกบ้าน		+
Pangasiidae	<i>Pangasius hypophthalmus</i>	ปลาสรวย	+	+
	<i>Pangasianodon gigas</i>	ปลาบึก	+	
Synbranchidae	<i>Monopterus albus</i>	ปลาไหล	+	
Mastacembelidae	<i>Macrognathus siamensis</i>	ปลาหลด		+
	<i>Macrognathus semiocellatus</i>	ปลาหลดลาย		+
	<i>Mastacembelus favus</i>	ปลากระทิง	+	+
Nandidae	<i>Pristolepis fasciata</i>	ปลาหมอข้างเหยียบ	+	+
Cichlidae	<i>Oreochromis niloticus</i>	ปลานิล	+	+
Eleotridae	<i>Oxyleotris marmorata</i>	ปลาปูทราย	+	+
Belontiidae	<i>Trichogaster microlepis</i>	ปลากระดี่นาง	+	

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	มี.ค. 56	ส.ค. 56
	<i>Trichogaster trichopterus</i>	ปลากระดี่หม้อ	+	+
	<i>Trichogaster pectoralis</i>	ปลาสลิค	+	+
Anabantidae	<i>Anabas testudineus</i>	ปลาหมอ	+	+
Channidae	<i>Channa striata</i>	ปลาช่อน	+	+
	<i>Channa lucius</i>	ปลากระสง	+	+
	<i>Channa micropeltes</i>	ปลาชะโด		+
รวม 15 วงศ์ 44 ชนิด			34	36

กิจกรรมการทำประมง และการใช้ประโยชน์จากปลาเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวประมง และแม่ค้าในตลาดรับซื้อสัตว์น้ำในพื้นที่ศึกษาพบว่า เรือหาปลา (ภาพที่ 2) ในพื้นที่หนองหารส่วนใหญ่เป็นเรือหางยาวที่ติดเครื่องยนต์ และมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีการทำประมงโดยใช้เรือพายที่ไม่ติดเครื่องยนต์ เรือหาปลาที่ติดเครื่องยนต์ในพื้นที่หนองหารมีอยู่ทั้งสิ้นประมาณ 70 – 80 ลำ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำประมงเป็นอาชีพหลัก

แหล่งหาปลาหลักๆของชาวประมงคือ บริเวณรอบๆกองสนุ่น หรือคนท้องถิ่นเรียกว่า “เกาะลอย” กล่าวคือเป็นกองของกลุ่มพรรณไม้จำนวนมากที่เน่าตายทับถมกันหลายชั้นจนสะสมเป็นกองขนาดใหญ่ (ราชิต และเมธี, 2557) ซึ่งสนุ่นบางกองอาจมีขนาดใหญ่ได้ถึงหลายสิบลำตรามเมตร โดยกองสนุ่นสามารถลอยน้ำได้ และส่วนใหญ่กองสนุ่นจะเคลื่อนมาจากแหล่งต้นน้ำ คือลำน้ำอูนเข้ามายังบริเวณหนองหารในช่วงต้นฤดูร้อน และจะอยู่ในพื้นที่หนองหารนาน 4 – 6 เดือน จากนั้นกองสนุ่นจะเคลื่อนตัวไปยังบริเวณท้ายน้ำ และจมตัวลงในช่วงฤดูฝนซึ่งวัฏจักรดังกล่าวจะเกิดขึ้นทุกๆปี พรรณปลาที่พบมากบริเวณกองสนุ่น ได้แก่ ปลาทราย ปลาสลิค ปลาชะโด ปลาช่อน และปลานิล เป็นต้น

เครื่องมือประมงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในพื้นที่หนองหาร ได้แก่ ลอบ ข่ายลอย (มอง) ขนาดตา 4 เซนติเมตร และแห ตามลำดับ แต่ฉมวกเป็นเครื่องมือประมงที่นิยมใช้มากเฉพาะการหาปลาในตอนกลางคืน และในช่วงเวลาที่หนองหารมีจำนวนพรรณไม้น้ำ หรือกองสนุ่นในแหล่งน้ำหนาแน่นมาก อุปกรณ์จับสัตว์น้ำหลายประเภท เช่น ข่ายลอย และแห เป็นต้น จะไม่สามารถใช้ทำการประมงได้

ชาวประมงสามารถทำประมงได้ตลอดทั้งปี ยกเว้นในช่วงฤดูปลาวางไข่คือ เดือนตุลาคม – พฤศจิกายน ซึ่งในฤดูร้อนจะมีการทำการประมงในพื้นที่หนองหารมากที่สุด และการทำประมงส่วนใหญ่จะนิยมทำกันในช่วงกลางคืนตั้งแต่ช่วงเวลา 1 ทุ่ม – ตี 4 ซึ่งใน 1 เดือน ชาวประมงจะทำการประมงประมาณ 20 วัน (ทำประมง 3 วัน หยุด 1 วัน) การออกเรือเพื่อไปทำประมงแต่ละครั้งจะใช้แรงงานประมาณ 1 – 2 คน โดยมีต้นทุนค่าน้ำมันเฉลี่ยวันละ 100 บาท

พรรณปลาและสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่จับได้จากพื้นที่หนองหารชาวประมงส่วนใหญ่จะนำไปขายให้กับแม่ค้าในตลาดสดของอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร แต่พบเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ชาวประมงบางรายอาจนำผลผลิตไปวางจำหน่ายเองโดยตรง ซึ่งสัตว์น้ำที่มีราคาแพงที่สุดที่พบในพื้นที่หนองหารคือ ปลาเค้า (*Wallago*

attu) ราคาที่ชาวประมงจำหน่ายให้กับแม่ค้ารับซื้ออยู่ที่กิโลกรัมละ 200 - 250 บาท ชาวประมงในพื้นที่หนองหารส่วนใหญ่จะมีรายได้เฉลี่ย 500 - 1,000 บาท/วัน โดยเฉลี่ยชาวประมงในพื้นที่หนองหารจะมีรายได้ 10,000 - 15,000 บาทต่อเดือน

สรุป

จากการสำรวจเก็บตัวอย่างพรรณปลาเศรษฐกิจในพื้นที่หนองหาร จังหวัดสกลนครโดยการสำรวจพรรณปลาจากชาวประมงในพื้นที่ศึกษา และจากตลาดรับซื้อสัตว์น้ำในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในเดือนมีนาคม 2556 และ เดือนสิงหาคม 2556 พบพรรณปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น 44 ชนิด โดยมีวงศ์ Cyprinidae เป็นวงศ์เด่นที่จำนวนชนิดมากที่สุดคือ 18 ชนิด รองลงมาเป็นวงศ์ Bagridae มีจำนวนชนิดทั้งหมด 4 ชนิด และพบปลาต่างถิ่น 6 ชนิด ในด้านการทำประมงพบว่าชาวประมงส่วนใหญ่ทำประมงตลอดทั้งปี เครื่องมือประมงหลัก ได้แก่ ลอบ ข่ายลอย และแห ตามลำดับ โดยเฉลี่ยชาวประมงในพื้นที่ศึกษาจะมีรายได้ 10,000 - 15,000 บาทต่อเดือน

ข้อเสนอแนะ

สำหรับการศึกษาในอนาคตควรเก็บตัวอย่างพรรณปลาในพื้นที่หนองหารให้ครอบคลุมพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทั้งในพื้นที่ส่วนของอำเภอเมือง และอำเภอโพนนาแก้ว ในจังหวัดสกลนคร ควรเก็บตัวอย่างให้ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาลตลอดทั้งปี และควรเก็บข้อมูลด้านผลผลิตของปลาเศรษฐกิจในแต่ละชนิดด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณราชิต เฟิงส์แสง ภาควิชาการจัดการประมง คณะประมง มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ที่กรุณาให้การสนับสนุนด้านการติดต่อประสานงาน และการสำรวจพื้นที่ภาคสนามในการศึกษาครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ชวลิต วิทยานนท์ จรัสธาดา กรรณสุด และ จารุจินต์ นภิตะภักดิ์. ความหลากหลายชนิดของปลาน้ำจืดในประเทศไทย.

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ. 2540.

ทศพร วงศ์รัตน์. “เมืองไทยนี้ดีในน้ำมีปลา.” ปาฐกถาชุด สิริินธร ครั้งที่ 24, 2553.

ภูวดล โดยดี รัตติยาภรณ์ เหมะธูลิน ยุทธนา แสงสุวรรณ และสิทธิชัย ลือไกรศรี. “ความหลากหลายทางชีวภาพของปลาน้ำจืดในหนองหาร.” สถาบันวิจัยและพัฒนา วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร, มปป.

ราชิต เฟิงส์แสง และเมธี แก้วเนิน. “การประยุกต์ใช้การสำรวจจากระยะไกลและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการติดตามวัชพืชลอยน้ำในบริเวณหนองหาร จังหวัดสกลนคร.” การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 52, (2557): 300 - 309.

ประมุข ฤาแก้วมา ศีราณี งอยจันทร์ศรี วิระธรรม ทองพันธุ์ วิระวรรณ ระยัน และสินธุ์วัฒน์ สุทธิอาจ. การศึกษาชนิด ปริมาณ และการแพร่กระจายของพรรณไม้น้ำในหนองหาร จังหวัดสกลนคร. ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสกลนคร, 2544.

ณัฐกานต์ สุทธิจิตรภักดิ์. “การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ BOD และ DO ในบึงหนองหาร จังหวัดสกลนคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.

จุฬาลักษณ์ ขวัญเจริญศรี. “การศึกษาลักษณะทางอุทกวิทยาของหนองหารจังหวัดสกลนคร.” ปัญหาพิเศษ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร, 2551.

หน่วยบริหารจัดการประมงน้ำจืดเขื่อนน้ำอูน สกลนคร. รายงานประจำปีงบประมาณ 2555. ส่วนบริหารจัดการประมงน้ำจืด, สำนักบริหารจัดการด้านการประมง, กรมประมง, 2555.

สิทธิ กุหลาบทอง และ สาวิกา กัลปพฤกษ์. “ความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำเศรษฐกิจและรูปแบบการทำประมงในพื้นที่แม่น้ำน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” วารสารวิชาการ Veridian e-Journal 6, 3 (2556): 915 – 923.

สันทนา ดวงสวัสดิ์ บุญส่ง ศรีเจริญธรรม เพียงใจ แก้วจรรยา มาลี เอี่ยมทรัพย์ วิชมัย โสมจันทร์ และนิรันดร์ พรหมครวญ. “นิเวศวิทยาและประชากรปลาในหนองหาร จังหวัดสกลนคร.” กลุ่มอำนวยการและประสานงานวิชาการ, กรมประมง, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2546.

สมศักดิ์ ระยัน ปราณีต งามเสน่ห์ และศิริภาณี งอยจันทร์ศรี. “โครงสร้างประชาคมปลาในหนองหารจังหวัดสกลนคร.” แก่นเกษตร 42 ฉบับพิเศษ 1 (2557): 762 -767

ภาษาต่างประเทศ

Nelson, J. S. Fishes of the World. 4th ed. New Jersey: John Wiley and Sons Inc., USA, 2006.

Doydee, P. “Species composition of freshwater fishes in Nong Han Wetland, Sakon Nakhon Province, Thailand.” The Asia Regional Forum on Biodiversity (2011).

Kulabtong, S. “Biology and culture techniques of bocourti catfish, *Pangasius bocourti* Sauvage, 1880 in Thailand.” Veridian e-Journal, Silpakorn University 5, 3 (2012): 412 – 419.